

Historická sociologie – nenápadný půvab mezibilance

Poslední dobou se může leckomu zdát, že stará dobrá, nechvalně známá centralizace chytá druhý dech. Nicméně stále platí, že jsou to především okrajové a hraniční, pomezí zóny, kde dosti často vznikají nové politické a umělecké směry, vědecké disciplíny i další inovativní počiny. Totéž se dá říci o vydavatelských aktivitách, jež mimo jiné zahrnují vytváření a fungování časopisů. Do jedné takové příhodně hraniční situace se v roce 2009 dostal také Jiří Šubrt, který založil obor historická sociologie, přičemž zároveň v okruhu jeho spolupracovníků vzniklo periodikum *Historická sociologie* s podtitulem *Časopis pro historické sociální vědy*. Jak druhá část titulu naznačuje, náš časopis se od té doby pohybuje v širším interdisciplinárním, metodologicky „decentralizovaném“ poli.

Každé oborové periodikum nabízí řadu nejrůznějších příležitostí. *Historické sociologii* se například podařilo proměnit se ve specifický organizační prvek doplňující magisterské studium historické sociologie, jak od zmíněného roku probíhá na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy. Pozornému čtenáři jistě neuniklo, že v obou případech se jedná o desetileté jubileum pedagogických, badatelských a prezentačních aktivit.

Samotnou historickou sociologii lze chápat jako pozoruhodnou teoretickou a metodologickou perspektivu, jež má svůj význam nejen pro obecnou sociologii, ale svým zaměřením pokrývá rovněž ostatní sociologické disciplíny. Hodí se v této souvislosti připomenout tvrzení Charlese Wrighta Millse, že veškerá sociologie je také historickou sociologií. Sociální vědy se ovšem dnes vymezují poměrně široce a nezahrnují tudíž jen sociologii, politologii a sociální antropologii, nýbrž i historiografii, ekonomii, ne-fyzickou geografii, etnologii a archeologii. V rámci tohoto zaměření se potom prosazují různé vlivy a národní tradice, například německá, francouzská, britská, americká aj. Potvrzuje se tak trend sociologického přístupu ke studiu dějin, respektive historického studia sociálních procesů.

Jak již bylo nenápadně naznačeno, domácí „krystalizační jádro“ disciplíny vzniklo kolem periodika *Historická sociologie*. Pro úplnost ještě uvedme, že projekt byl zpočátku metodologicky, organizačně a materiálně podporován vzdělávací institucí Academia Rerum Civilium – Vysoká škola politických a společenských věd v Kolíně. Po ukončení této spolupráce, konkrétně od roku 2012 vychází náš časopis v nakladatelství Karolinum.

Psaní editoriale je vždycky zapeklitá věc. Myšlenky a nápady se obvykle rozbíhají více než nadějně, inspirace proudí, a pak se vše na jistém pracovním a kreativním pomezí náhle „zasekne“. Z jedné strany by se ráda prosadila pamětnická touha psát dál o historii časopisu, vyprávět jeho dějiny prostoupené za oněch deset let řadou osobních příběhů a klíčových epizod. Na druhé straně ovšem na nás svůj vážný pohled upírá povinnost přiblížit obsah nového čísla; upozornit na prokazatelnou „hustotu popisu“ zařazených příspěvků, zdůraznit jejich interpretační nápaditost. Která strana pomezí se ukáže silnější, co nakonec ovládne zónu aktuálního editoriale? Nebo existuje nějaká třetí, syntetizující cesta?

Pro mezinárodní, stejně tak jako oborový přesah se snažíme dělat, co se jen dá. A tak druhé číslo *Historické sociologie* ročníku 2015 se podařilo celé vydat v angličtině, čímž odpadly všechny obavy, že by se v něm shromážděným textům nedostalo pozornosti mezinárodní odborné veřejnosti kvůli jazykové bariéře. Nehledě na to, že se zde objevila jména mnohých renomovaných badatelů, z nichž připomeňme alespoň Bo Strátha [2015: 9–26] a Petera Wagnera [2015: 27–44] nebo profesorku z proslulé Yaleovy univerzity v New Havenu Marci Shore [2015: 61–81]. Editory tohoto čísla a autory zasvěcené vstupní úvahy k situování historické sociologie byli Johann Pall Arnason a Nicolas Maslowski [2015: 5–8].

Další možnost vydat v angličtině opět celé číslo *Historické sociologie* se naskytla roku 2017, kdy zahraniční člen redakční rady našeho periodika David Inglis [2018: 11–26] navrhl speciální sekci zabývající se teoriemi revolucí, respektive Velkou francouzskou revolucí 1789. K němu se posléze jako editor opět připojil profesor Arnason [2018: 5–10]. Dalšími zastoupenými autory byli Erick R. Lybeck [2018: 27–46], Issac Ariel Reed [2018: 47–70] a Camil Francisc Roman [2018: 71–91]. Nyní je za jeden rok nebo dvě léta ve hře číslo „japonské“ a „polské“, ovšem zatím se pohybujeme pouze na hraně možnosti tento záměr skutečně realizovat a pomalu se rýsující studie finalizovat.

Pokud bych se držel původního plánu uvést abecední seznam všech zahraničních autorů publikujících v *Historické sociologii*, dospěl bych nejspíš někam ke čtyřicítce jmen. Mimochodem, někteří zahraniční autoři si výslovně přáli uveřejnit své texty v češtině, a tak „na plac“ nastoupili překladatelé z angličtiny. Mezi takovými autory, kteří se rozhodli pro překročení této publikační meze, patřil i Dirk Kaesler [2018: 119–125] z univerzity v Marburgu, který pronesl a v české verzi našim čtenářům předložil přednášku na téma „Univerzální racionalizace: Velké vyprávění Maxe Webera“.

Teď už jen namátkou připomeňme, že světově proslulý sociolog Zygmunt Bauman vyslovil přání česky publikovat v *Historické sociologii* [2012: 121–131] svou přednášku o tom, co je „ústřední“ ve střední Evropě. V návaznosti na to, jak o „osudech dobrého vojáka“ Baumana v našem žurnálu tentokrát anglicky pojednal Dennis Smith [2012: 9–18]; samozřejmě to celé bylo míněno jako pocta.

Idealizace, monumentalizace, heroizace, glorifikace... těmito výzkumnými směry se vydala faktograficky neobvykle bohatá studie historičky a archivářky Marie Bláhové [2016], věnovaná autobiografiím ve středověku. Speciální pozornost přitom badatelka věnovala opusu *Vita Caroli*. Velmi cenné jsou rovněž její definiční poznámky k vymezení autobiografie jako takové a té středověké zvláště. Právě ze středověkých autobiografií totiž vyplývají specifické problémy týkající se reprezentace „sebe sama“ a vůbec vymezování vlastního já. Podotýkám ještě, že již dvě století před dobou Karla IV. se v prostředí klášterů především v západní Evropě objevuje zájem o vlastní osobnost, inklinace k odhalování osobního života; zároveň s tím pak nastupuje též vědomí kajcnosti, vyznání viny a hříchů. K dané problematice se pro studii Marie Bláhové předcházející období let 1050–1120 výstižně vyjádřil rovněž Colin Morris [1972]. Pochopitelně tím ani v nejmenším nemá být řečeno, že se tak vyčerpává obsáhlá problematika středověkých personologií.

Mezi důležité „provozní“ informace, které se hodí mezibilančně připomenout, náleží dlouhodobé etablování našeho časopisu v určitém specifickém „ekosystému“. Co je tím míněno a za jakou že další mez tímto konstatováním nahlížíme? Od začátku roku 2016 byla *Historická sociologie* přijata do prestižní databáze *Scopus* společnosti Elsevier, která je největší abstraktovou a citační databází recenzované literatury; nuže tedy „hic Rhodus,

hic salta“. Počínaje rokem 2015 navíc naše periodikum vyhovuje platformě *European reference Index for the Humanities* (ERIH Plus). V tomto směru mezi různými kvalitativními ukazateli nečiníme rozdíly, žádný nepovyšujeme ani nesnižujeme, překonání příslušných letků si ceníme. Každopádně nás vysoko hodnotí také databáze *recensio.net*; ta přitom reprezentuje společný projekt *Bayerische StatsBibliothek a Universität zu Köln* a v současné době nabízí přehled více než dvaceti evropských historických časopisů. Od téhož roku je *Historická sociologie* sledována i v databázi *Emerging Sources Indicators* (ESCEI) náležející pod *Web of Science Core Collection*. Takovým časopisům se nepočítá impakt faktor, nejsou zařazené do *Journal Citation Report* (JCR) ani *Essential Science Indicators* (ESI). V každém případě ale v této startovací zóně umístěná periodika posílá firma Thompson-Reuters do dalšího kola. Nezbyvá než se nechat překvapit, zda se také zde přehoupneme na druhou stranu.

Není od věci připomenout, že také právě vydané druhé číslo *Historické sociologie* roku 2019 prošlo obvyklými redakčními procedurami a nezbytnou „rutinou“. Všechny texty vždy procházejí oponenturou členů redakční rady, ale především velmi precizních a přísných externích recenzentů. Z užšího redakčního kruhu je pak třeba rozhodně ocenit činnost výkonného redaktora Vratislava Kozáka.

Bylo by nad síly snad i těch nejvěrnějších čtenářů pročitat se pokaždé všemi detailními komentáři k jednotlivým zveřejněným příspěvkům. Přesto si dovoluji přiblížit alespoň ty, jež byly umístěny do speciální sekce o religiozní indiferenci, ateismu a sekularitě.

Studium náboženství a „bezvěrectví“ v kontextu muzejní práce se stává tématem, které si v posledních letech získává značnou badatelskou pozornost, a to jak mezi muzeology, tak mezi religionisty, antropology i sociology náboženství. Problematika je zajímavá především tím, že studuje projevy sekularizace ve veřejném prostoru, zejména ve vzdělávacích institucích, které mají samy o sobě nemalý společenský dopad. Když znovu obrátíme pozornost k muzejním souvislostem, rovněž naše Národní muzeum jako státní instituce nejen shromažďuje, vystavuje a studuje předměty a artefakty, ale zároveň vytváří příběh, s každou novou expozicí konstruuje vyprávění, jež formuje pojetí národní identity a kultury, tedy včetně jejího duchovního rozměru. Čtyři představované studie, publikované v angličtině, se zaměřují na národní muzea a jejich stálé expozice ve čtyřech zemích Evropské unie, tj. v Česku, Slovensku, Lotyšsku a Estonsku, jinak řečeno na muzeum v Praze, Bratislavě, Tallinnu a Rize. Jedná se o dvojice zemí, které k sobě mají geograficky i kulturně blízko, avšak jejich vztah k náboženství a religiozitě je v moderní době výrazně odlišný. Jednu z možností, jak do této problematiky nahlédnout z jiného než jen historického hlediska, představuje studium materiální kultury v terénu. Záměrem autorů tudíž bylo zodpovědět otázky týkající se místa a role náboženství a „bezvěrectví“, případně jeho moderní verze v podobě ateizmu, na pozadí konkrétních příběhů národních muzeí. Snažili se prozkoumat, v čem se příslušné příběhy liší, a v čem naopak jsou si podobné, neopomíjejí ovšem ani otázku nakolik muzea, respektive jimi produkované narace podporují relativně nedávno vzniklý fenomén oddělení náboženství od kultury.

Náš obor ani jeho profilový časopis samozřejmě nemohou přejít bez povšimnutí kulaté výročí přelomových událostí listopadu 1989. K tomu směřuje glosa profesora Arnasona, týkající se však roku 1989 spíše z globálního než pouze lokálního, tedy českého a středoevropského hlediska. Právě vzhledem k tomu, co se dnes ve světě odehrává, nejsou bohužel zmíněné postřehy až tak jubilejní.

Biografická úvaha se tentokrát týká významného představitele světové vědy Immanuela Maurice Wallersteina, který zemřel 31. 8. 2019. Narodil se v New Yorku 28. 9. 1930, vystudoval sociologii na Kolumbijské univerzitě, kde také určitou dobu působil. Roku 1976 založil prestižní Fernand Braudel Centres for the Study Economies, Historical Systems and Civilizations. Vydal mimo jiné čtyřsvazkové dílo *The Modern World-System* (1974, 1980, 1989, 2011), kde podal i komplexní teorii vzniku a fungování kapitalismu. Přišel také s koncepcí světových dějin v perspektivě „světových systémů“; tato teorie měla široký dosah na sociální a humanitní vědy. Podotýkám, že tímto autorem se soustavně zabýval historik Stanislav Holubec [2009]. V následujícím čísle našeho žurnálu bude této přední osobnosti věnována větší pozornost.

Hodí se dodat, že bych si proces psaní editorialem představoval nejráději tak, že po spontánním vytrysknutí zásadní a průbojné ideje se následně z její inspirace zrodí dostatečně silný proud myšlení, který vše ponese dál a dál. Do takového přirozeného rámce by se mi pak pohodlně vnášely myšlenky jiných. Mimochodem, v mých editorialech nikdy nešlo pouze o tříbení myšlenek, ať už svých nebo ostatních příspěvateľů, zároveň jsem jimi zaháněl „chmury“ pravidelně kroužící nad dalšími osudy časopisu. Snad nejsem úplný škarohlíd a skeptik, ale někdy se mi stávalo, že jsem v neblahých předtuchách viděl obrazně řečeno „až za roh“. Konkurence na publikačním poli se dále „zahušťuje“, nejedna hranice se mezitím z příjemně přitažlivé meze vábící k překonání proměnila v neprostupnou zeď badatelského a vydavatelského vězení. Také proto si na závěr znovu přeji, abychom svou publikační a distribuční nabídkou oslovili nové badatelky a badatele z dalších příbuzných oborů. Stručně a jasně řečeno, *Historická sociologie* se osvědčila jako dlouhodobý a úspěšný projekt, neváhejte a pište.

Bohuslav Šalanda

DOI: 10.14712/23363525.2019.13

Literatura

- Arnason, Johann Pall – Maslowski, Nicolas [2015]. Introduction: Situating historical sociology. *Historická sociologie* (2): 5–8.
- Arnason, Johann Pall [2018]. Revolution, Commemoration, Interpretation. *Historická sociologie* (1): 5–10.
- Bauman, Zygmunt [2012]. Co je „ústřední“ ve střední Evropě? *Historická sociologie* (1–2): 121–131.
- Bláhová, Marie [2016]. Autobiografie v českém středověku. *Historická sociologie* (2): 51–74.
- Holubec, Stanislav [2009]. *Sociologie světových systémů. Hegemonie, centra, periferie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Inglis, David [2018]. Is It Still Too Early to Tell? Rethinking Sociology's Relations to the French Revolution. *Historická sociologie* (1): 11–26.
- Lybeck, Eric R. [2018]. The French Revolution in Germany and the Origins of Sociology. *Historická sociologie* (2): 27–46.
- Morris, Colin [1972]. *The Discovery of the Individual, 1050–1200*. Toronto: University of Toronto Press.
- Reed, Isaac Ariail [2018]. Power and the French Revolution: Toward a Sociology of Sovereignty. *Historická sociologie* (2): 47–70.
- Roman, Camil Francisc [2018]. The French Revolution and the Craft of the Liminal Void: From the Sanctity of Power to the Political Power of the Limitless Sacred. *Historická sociologie* (2): 71–91.
- Shore, Marci [2015]. Jews and Cosmopolitanism. An Arc of European Thought. *Historická sociologie* (2): 61–81.

- Smith, Dennis [2017]. The Fateful Adventures of the Good Soldier Bauman. An Appreciation of Zygmunt Bauman (1925–2017). *Historická sociologie* (1): 9–18
- Stråth, Bo [2015]. The Nineteenth Century Revised: Towards a New Narrative on Europe's Past. *Historická sociologie* (2): 9–26.
- Šubrt, Jiří [2015]. The Society of Individuals: How to Solve the Dilemma of Individualism and Holism in Historical Sociology. *Historická sociologie* (1): 9–23.
- Wagner, Peter [2015]. From Domination to Autonomy: Two Areas of Progress in World-sociological Perspective. *Historická sociologie* (2): 27–44.